

УДК 341.1/8

Чижденко Олександр Олександрович

студент

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ САНКЦІЙ ООН

Анотація. Наукова стаття присвячена вивченню питання щодо санкцій ООН та особливості їх застосування.

Ключові слова: Санкції, ООН, Генеральна Асамблея, Рада Безпеки.

Актуальність даної теми зумовлена тим фактом, що у сучасних умовах все більше трапляється випадків порушення державами норм міжнародного права, тому виникає необхідність у протистоянні таким незаконним діям та забезпечення правопорядку у світі. На сьогоднішній день ООН виступає основною міжнародною організацією, до чієї компетенції віднесено обов'язок із підтримки міжнародного миру та безпеки. Відповідно в межах своєї компетенції Організація може застосовувати санкції до суб'єктів, які порушують норми міжнародного права.

Слід зазначити, що поняття «санкції» у тексті Статуту ООН не використовується, а вживається лише термін «примусові заходи», під якими власне розуміють санкції.

У структурі розглядуваної організації виділяють два органи, які безпосередньо реалізують свою основну функцію, що визначена Статутом ООН. Мова йде про Генеральну Асамблею ООН, яка може приймати резолюції, що мають рекомендаційний характер, та Раду Безпеки, акти якої підлягають обов'язковому виконанню. З цього приводу, американські

дослідники Л. Гудріч та Є. Хамбро вказують на існування загального принципу, на якому базується система миру та безпеки за Статутом ООН, а саме, що Генеральна Асамблея є переважно органом обговорення, у той час, як Рада Безпеки – органом дії [6, с. 39].

До компетенції Генеральної Асамблеї ООН віднесені такі санкційні повноваження:

- 1) можливість застосування санкції проти члена організації, який не виконує свої фінансові зобов'язання, що полягає у позбавленні права голосу у відповідності зі ст. 19 Статуту ООН;
- 2) спроможність за рекомендацією Ради Безпеки застосовувати санкції проти будь-якої держави-члена Організації, якщо проти нього запроваджуються заходи Ради Безпеки як превентивні, так і примусові. Ці санкції можуть знаходити вираз у призупиненні здійснення прав та привілеїв, які належать йому як члену Організації, позбавлення права голосу в органах ООН;
- 3) здатність за рекомендацією Ради Безпеки, відповідно до ст. 6 Статуту ООН, застосовувати санкції проти держави-члена організації, яка систематично порушує принципи Статуту та не виконує рішення органів ООН, позбавляючи її членства у цій Організації або відмова державі-правопорушнику в її проханні стати членом організації (Південній Родезії було відмовлено у членстві в ООН під час застосування Радою Безпеки примусових заходів проти цієї країни).

Рада Безпеки може визначити існування загрози миру або акту агресії, приймати рішення про те, до яких заходів слід вдаватися для підтримання та поновлення міжнародного миру. До того ж, тільки Рада Безпеки здатна визначити стан, який може призвести до виникнення гостроконфліктної ситуації і зробити відповідні рекомендації [1]. Також

виключна прерогатива Ради Безпеки полягає у прийнятті резолюцій про застосування колективних санкцій воєнного характеру.

Таким чином, у ході аналізу повноважень Ради Безпеки та Генеральної Асамблеї у сфері застосування санкційних заходів можна дійти висновку про те, що обидві структури ООН стосовно один одного мають частково взаємодоповнюючі і взаємовиключні повноваження [8, с. 57].

Однак, слід зазначити, що для того, щоб санкційні заходи були запроваджені необхідна відповідна діяльність зі сторони держав-членів ООН. Адже, основна особливість міжнародного права полягає в тому, що для імплементації його приписів немає органів загальної юрисдикції [7, с. 132].

У своїй діяльності ООН найчастіше застосовує такі різновиди санкцій як економічні й торговельні, так і більш конкретні заходи, зокрема фінансові й дипломатичні обмеження, ембарго на поставки зброї, заборона на пересування тощо.

Досвід ООН із застосування санкційних заходів демонструє наявні приклади запровадження вибіркового санкцій, які можуть зводитись до заборони торговельних операцій, культурних, науково-технічних обмінів із країною-об'єктом і не поширюватись на всі види міжнародної взаємодії. Так, Резолюцією від 17 травня 2000 р. Рада Безпеки ввела не лише ембарго на поставки озброєнь Еритреї та Ефіопії, але й наклала заборону на надання цим державам допомоги й послуг у сфері підготовки кадрів, пов'язаних із виробництвом, обслуговуванням чи експлуатацією зброї та її матеріальних засобів [2]. У документі № 1221 1999 р. щодо Анголи Рада Безпеки поставила питання про введення санкційних заходів у сфері надання електрозв'язку [3].

Досить цікаві є приклади застосування санкцій ООН до Афганістану, коли відбулося поступове посилення видів колективних примусових

заходів, внаслідок погіршення репутації держави. Рада Безпеки спочатку застосувала такі заходи, як конфіскація майна, заморожування активів, блокування допомоги по лінії міжнародних фінансових організацій (таких як Міжнародний валютний фонд, Світовий Банк), заборона капіталовкладень в економіку Афганістану, а також надання йому фінансової, матеріальної, технічної допомоги. А вже наступним кроком стало прийняття Резолюції № 1390 від 16 січня 2002 р., якою змінювався характер санкцій щодо «Аль-Каїди» / «Талібан», вводилася заборона на поставку зброї і в'їзд в інші країни для членів цього терористичного угруповання, а також осіб і організацій, пов'язаних із їхньою діяльністю. Також зазначалося, що «ці заходи розглядатимуться через 12 місяців, і наприкінці цього періоду буде прийнято рішення щодо їх удосконалення» [4], що згодом було зроблено в наступних резолюціях.

Важливе місце серед санкційних заходів ООН займає заборона на поставки нафти, що спрямована на послаблення економіки чи загального функціонування цільової держави для того, щоб зменшити воєнну мобільність країни-об'єкта санкцій. Проте цей різновид санкції часто спричиняє складні гуманітарні наслідки, тому відразу піддається жорсткій критиці, або часто бойкотуються окремими членами міжнародного співтовариства. Крім того, за таких обставин найбільше страждають незахищені верстви населення в цільовій державі, а не політична верхівка країни-об'єкта санкцій, проти якої, власне, як правило, і спрямовані санкційні режими ООН, особливо якщо такі заходи проводяться в період війни чи голоду [8, с. 61].

Особливості застосування дипломатичних санкцій полягає у тому, що спочатку відбувається скорочення чисельності дипломатичного персоналу або зниження його рівня, а потім, якщо це не призведе до позитивних наслідків, повний розрив дипломатичних відносин. Так, у резолюції щодо Судану від 26 квітня 1996 р., у якій Рада Безпеки ухвалила:

«Якщо Судан не виконає її вимог щодо видачі трьох осіб, які розшукуються у зв'язку зі спробою здійснення замаху на життя президента Єгипту, і не припинить підтримувати терористичну діяльність, відносно Судану провадитимуть обмежені дипломатичні санкції» [5]. Вказані санкційні заходи почали діяти з 10 травня 1996 р., тобто з моменту скорочення державами-членами ООН чисельності суданського дипломатичного персоналу й обмеження в'їзду на свою територію чи транзит через неї високопосадовців Судану.

Важливим видом міжнародних санкцій у практиці Організації Об'єднаних Націй є ембарго на поставки озброєнь і воєнних матеріалів. Однак в цьому випадку постає проблема в тому, що основними поставниками зброї в світі є США, Росія, Франція, Великобританія, тобто держави, що є постійними членами ООН. У зв'язку з цим, не дивно, що, наприклад, за результатами досліджень фахівців Стокгольмського міжнародного інституту дослідження проблем миру, із 27 епізодів накладання ООН ембарго на поставки озброєнь протягом 1990-2006 рр. лише у 5 випадках постійні члени Ради Безпеки ООН виконували власні домовленості повною мірою. У 9 ж ситуаціях хоча б одна країна серед постійних членів ООН надавала воєнну підтримку цільовій державі, при тому, що ще в 7 епізодах спостерігалось бойкотування санкційних заходів із боку хоча б однієї країни, яка має право вето в Раді Безпеки [8, с. 63]. Серед найбільш розповсюджених чинників, які перешкоджають імплементації ембарго на поставки озброєнь виділяють транснаціональну злочинність, децентралізацію державного управління в цільовій державі чи країнах-сусідах, корумпованість її владної еліти, що в сукупності зводить нанівець усі зусилля міжнародного співтовариства із розблокування конфлікту [8, с. 63].

Особливістю механізму ООН із реалізації санкційних заходів є й те, що ним передбачено попередження або зменшення негативних наслідків

від упровадження санкційних режимів для третіх країн, що визначається як подолання побічної дії санкцій. До останньої відносять, як правило, непередбачуваний негативний вплив примусових заходів на економіку третіх країн, зокрема економічні збитки, що їх зазнають держави-учасниці санкцій унаслідок виконання рішень Ради Безпеки ООН, спрямованих на вилучення правопорушника з поля міжнародної взаємодії [8, с. 64]. Проте у більшості випадків питання надання допомоги третім державам, які постраждали від застосування економічних санкцій, залишається невирішеним. Деякі положення щодо компенсації третім країнами були прийняті лише якщо санкції завдавали шкоди великим країнам, як у випадку санкцій проти Югославії.

Таким чином, у сучасних умовах Генеральна Асамблея та Рада Безпеки виступають тими органами ООН, які здатні протистояти міжнародним правопорушенням та забезпечувати загальну колективну безпеку у світі. Застосовуючи санкції до окремих суб'єктів міжнародних правовідносин, світовим співтовариством переслідуються наступні цілі: 1) попередження суб'єкта міжнародних відносин про порушення ним норм міжнародного права; 2) обмеження участі відповідного суб'єкта у забороненій діяльності; 3) зміна протиправної поведінки суб'єкта.

Література:

1. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26.06.1945 в ред. від 16.09.2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_010/ed20050916
2. Резолюція РБ ООН S/RES/1298 (2000) від 17.05.2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/437/84/PDF/N0043784.pdf>

3. Резолюція РБ ООН S/RES/1221 (1999) від 12.01.1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/006/45/PDF/N9900645.pdf>
4. Резолюція РБ ООН S/RES/1390 (2002) від 16.01.2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/216/04/PDF/N0221604.pdf>
5. Резолюція РБ ООН S/RES/1054 (1996) від 26.04.1996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N96/118/71/PDF/N9611871.pdf>
6. Александрова Э. ООН: объединенные действия по поддержанию мира / Э. Александрова. – М.: Международные отношения, 1978. – 190 с.
7. Решетов Ю. А. Борьба с международными преступлениями против мира и безопасности / Ю. А. Решетов. – М.: Междунар. отношения, 1983. – 224 с.
8. Седляр Ю. О. Міжнародні санкції у світовій політиці: теорія і практика: [монографія] / Ю. О. Седляр. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – 412 с.